

Kolokwium

Archiwista, „jego” spuścizna i jego problemy

Streszczenia (abstrakty)

Spuścizna slawisty Adolfa Černego – specyfika spuścizny, jej uporządkowanie i możliwości wykorzystania w dziedzinie historii polonistyki

Jan Chodějovský (MÚA AV ČR)

Spuścizny są niewątpliwie najciekawszym, a zarazem najbardziej zróżnicowanym rodzajem zespołów archiwalnych pod względem typów przechowywanych w nich dokumentów. Jednocześnie wiąże się z tym także ich bardziej skomplikowana struktura niż w przypadku zespołów pochodzenia kancelaryjnego. I tak jak w przypadku instytucji obowiązuje wykaz akt, na podstawie którego dokumenty są przekazywane do archiwum, tak też dla spuścizn archiwa musiały stworzyć pewne schematy układu materiałów. W tej sprawie każde z nich wybrało własną drogę. W ówczesnym Centralnym Archiwum Czechosłowackiej Akademii Nauk powstał taki schemat w latach siedemdziesiątych XX. wieku i działa do dziś. Umożliwia szybką i łatwą orientację zarówno w inwentarzach, jak i w samych spuściznach.

Jednakże wspomniana różnorodność i specyfika zespołów pochodzenia prywatnego powoduje, że często ten standardowy schemat trzeba „dopasować” do konkretnej spuścizny. Podobnie jest w przypadku dokumentów Adolfa Černego – slawisty, folklorysty, pedagoga, urzędnika, redaktora, tłumacza i poety. Adolf Černý był osobą o szerokim spektrum zainteresowań i zaangażowaną w wiele dziedzin życia społecznego. Wszystko to znajduje odzwierciedlenie także w pozostawionych przez niego dokumentach, które posłużą za modelowy przykład poszukiwania konkretnych sposobów „indywidualizowania” schematu dla uporządkowania spuścizny, w tym przypadku opartego na tworzeniu jednostek logicznych.

Władysław Kotwicz (1872–1944) – wyjątkowa spuścizna, wyjątkowe wyzwania

Ewa Dziurzyńska (AN PAN i PAU)

Spuścizna Władysława Kotwicza, mongolisty, mandżurysty i ąłtaisty, licząca ok. 3,60 m.b., należy do najcenniejszych zespołów w zasobie Archiwum Nauki PAN i PAU. Obrazuje bogactwo zainteresowań badawczych, szeroki zakres działalności organizacyjnej na różnych

polach oraz przybliža fakty z życia uczonego. Zawiera całą gamę dokumentacji pozaaktowej, m.in. fotografie, mapy, estampaże, rysunki, plakaty. Różnorodność stanowiąca o jej wartości, mnożyła zarazem trudności w opracowaniu, zwłaszcza najbardziej interesujacej grupy – materiałów warsztatowych – dotyczących głównie Kałmuków, Buriatów, Jakutów, Tunguzów i Mandžurów. Z powodu wielości języków orientalnych, alfabetów i transkrypcji konieczne bylo korzystanie z pomocy konsultantów reprezentujacych różne specjalności. Opracowania materiałów nie ułatwialo rozproszenie spuścizny w kraju i za granicą oraz stan fizyczny wielu dokumentów, wymagajacych działań konserwatorskich. A to tylko niektóre problemy autorki inwentarza tej spuścizny.

Akvizice – radost, nebo noční můra?

Marie Bahenská (MÚA AV ČR)

Akviziční činnost patří v oddělení, které se věnuje osobním fondům, k těm základním. Získávání nových pozůstalostí je prací, která má svá specifika. Přináší především setkávání se zajímavými osobnostmi, ale leckdy bohužel také neočekávané problémy. Cílem mého referátu je poukázat na některé specifické znaky, které jsou se získáváním nových fondů spojeny, a uvést příklady ze strany archiváře vzorového akvizičního procesu, a naopak akvizic, které se z různých důvodů stávají „noční můrou“ nebo tzv. nekonečným příběhem.

Na příkladech několika akvizic z posledních let se pokusím charakterizovat různé způsoby předávání pozůstalostí a typy dokumentů, se kterými se přitom můžeme setkat. Zvolila jsem Rudolfa Zahradníka, Petra Hájka, Josefa Charváta a Karla Domina. Všechny uvedené osobnosti jsou významnými představiteli svých oborů (chemie, matematiky, lékařství a botaniky), byli a dodnes jsou respektovanými funkcionáři v rámci české resp. československé univerzitní i akademické vědy a u dvou posledně jmenovaných najdeme i úzkou vazbu na Polsko.

Pozyskiwanie spuścizn – radość, albo koszmar?

Marie Bahenská (MÚA AV ČR)

Pozyskiwanie spuścizn należy do podstawowych zadań działu zajmującego się zespołami pochodzenia prywatnego. To praca, która ma swoją specyfikę. Przynosi przede wszystkim spotkania z ciekawymi osobowościami, ale czasem, niestety, także nieoczekiwane problemy. Celem mojego referatu jest zwrócenie uwagi na pewne specyficzne cechy,

związane z pozyskiwaniem nowych archiwaliów oraz podanie przykładów wzorcowego, z punktu widzenia archiwisty, procesu pozyskiwania i przeciwnie - nabytków, które z różnych powodów stają się „koszmarem” lub tzw. niekończącą się opowieścią.

Na przykładzie kilku nabytków z ostatnich lat postaram się scharakteryzować różne sposoby przekazywania spuścizn i rodzaje dokumentów, z którymi możemy się przy tym spotkać. Wybrałam Rudolfa Zahradníka, Petra Hájka, Josefa Charváta i Karela Domina. Wszystkie te osobistości są wybitnymi przedstawicielami swoich dziedzin (chemii, matematyki, medycyny i botaniki), były i nadal są postrzegane jako szanowani przedstawiciele władz czeskich oraz czechosłowackich uniwersytetów i akademii, a dwóch ostatnich z wymienionych miało również bliskie związki z Polską.

Spuścizna profesora Jaroslava Bidlo z punktu widzenia użytkownika i archiwisty

Marek Ďurčanský (ÚDUK-AUK)

Spuścizna praskiego profesora historii powszechnej ze szczególnym uwzględnieniem Europy Wschodniej i Półwyspu Bałkańskiego Jaroslava Bidlo (1868-1937) została przejęta do Archiwum Akademii Nauk Republiki Czeskiej w latach 60-tych XX w. od jego córki. Od lat 80-tych jest uporządkowana i korzystały z niej dziesiątki badaczy. Także autor referatu poznawał ją przez wiele lat z punktu widzenia historyka. Jednak w momencie, kiedy zaczął zajmować się postacią Jaroslava Bidlo dokładniej, trafiła do Archiwum Uniwersytetu Karola inna część spuścizny tego uczonego a w ostatnich latach w nieuporządkowanych zespołach AUK znaleziono jeszcze trzy kolejne części (małe, ale wartościowe). Co teraz autor powinien zrobić jako archiwista? I co jako historyk opracowujący biografię twórcy spuścizny?

Materiały Stanisława Łukasika – spuścizna czy archiwum osobiste

Tomasz Filip (AN PAN i PAU)

Spuściznę Stanisława Łukasika (1897–1962), pedagoga, filologa i lektora języków obcych, trudno zaliczyć do typowych zespołów. Dysproporcja w ilości archiwaliów, zgodnie z „Wytycznymi opracowania spuścizn archiwalnych po uczonych” należących do różnych grup, nie jest niczym niezwykłym. Rzadko jednak można spotkać tak dużą przewagę materiałów twórczości i warsztatowych przy zupełnym braku większości grup głównych. Wystąpienie będzie próbą odpowiedzi na pytania, czy i jakie trudności niesie taka struktura

zespołu. Na przykładzie materiałów Stanisława Łukasika warto również zastanowić się nad kryteriami tworzenia zespołu spuściznowego.

Z archiwum prywatnego Kazimierza Nitscha (1874-1958)

Bernadeta Wilk (AN PAN i PAU)

Spuścizna profesora Kazimierza Nitscha slawisty i dialektologa, przechowywana w Archiwum Nauki PAN i PAU liczy ok. 15,30 mb (380 jednostek archiwalnych) i podzielona jest na 16 grup. Wytworzony i skrupulatnie zbierany przez twórcę materiał, bardzo obszerny i zróżnicowany, odzwierciedla zainteresowania naukowe uczonego, zakres działalności organizacyjnej na polu językoznawstwa, szerokie kontakty krajowe i zagraniczne oraz koligacje rodzinne. Stanowi nie tylko cenny materiał źródłowy dla językoznawców i służy do badań specjalistom zajmującym się poszczególnymi dyscyplinami nauki, ale przede wszystkim daje obraz warsztatu uczonego i badacza interesujący dla historii nauki.

Szczególnie liczne (ponad 600 sztuk) i ciekawe w spuściznie są fotografie w materiałach biograficznych i rodzinnych, przedstawiające protoplastów Profesora, jego rodzinę, środowisko naukowe i towarzyskie. Są interesującą dokumentacją ikonograficzną kolejnych etapów życia uczonego, pokazując przy okazji różne formy jego działalności i aktywności na niwie nie tylko naukowej, ale także społecznej i politycznej. Z uwagi na dużą wartość poznawczą fotografie stanowią dla współczesnego badacza materiał pogłębiający obraz badanej rzeczywistości, a w wielu przypadkach zastępują słowo pisane. Są niezbędnym uzupełnieniem dokumentacji aktowej, niekiedy stając się źródłem jedynej informacji historycznej o ludziach minionych epok i ich działalności.

Archiwum Nauki systematycznie opracowuje i zabezpiecza fotografie ze spuścizn uczonych i twórców kultury zgodnie z ustalonymi zasadami. W wystąpieniu zaprezentuję refleksje nad metodą ewidencjonowania i opracowania fotografii ze spuścizny slawisty i dialektologa.

"Oris historia" vero testis temporum, lux veritatis, vita memoriae, magistra vitae.

Jak wywiady z fizykiem Martinem Černohorským udostępniły nową spuściznę.

Barbora Kulawiaková (IH PAN) - Tomáš W. Pavlíček (MÚA AV ČR, IH PAN))

Referát ukáže, jak prostřednictvím rozhovorů vznikl v roce 2021 vhodný okamžik pro třídění archivních dokumentů přímo v bytě učenice, s možností jeho vysvětlivek, komentářů a vzpomínek. Autoři zdůrazní, jak bylo potřeba zohlednit dobu pandemie Covid-19, jak postupovali při přebírání materiálů zasažených plísní, jaké informace předali archivářce Anně Jonákové pro zpracování akvizice. Konečně se zmíní o tom, jak konkrétní archivní dokument, který učenec připravil pro další kolo předávání do archivu, nasměroval nová témata pro orální dějiny a následně vedl k námětu vydat knihu rozhovorů. Kniha *Martin Černohorský: Studenti v centru pozornosti*, vychází u příležitosti 100. narozenin významného profesora fyziky a prvního rektora Slezské univerzity v Opavě, která navázala důležitou česko-polskou spolupráci.

"Oris historia" vero testis temporum, lux veritatis, vita memoriae, magistra vitae.

Jak wywiady z fizykiem Martinem Černohorským udostępniły nową spuściznę.

Barbora Kulawiaková – Tomáš W. Pavlíček

Referat pokaże, w jaki sposób wywiady, przeprowadzone w 2021 roku z Martinem Černohorským (ur. 1923), stworzyły sprzyjające okoliczności dla uporządkowania spuścizny uczonego bezpośrednio w jego mieszkaniu, z możliwością uzyskania jego wyjaśnień, komentarzy i wspomnień. Autorzy w referacie przedstawia, jak postępowali podczas selekcji materiałów dotkniętych pleśnią, biorąc pod uwagę warunki w czasie pandemii Covid-19, oraz jakie informacje, pomocne przy opracowywaniu tej spuścizny, przekazali archiwistce Annie Jonákovéj. Wspomną również o tym, jak konkretne archiwalia, przygotowane przez samego naukowca w celu kolejnego przekazania do archiwum, stworzyły nowe tematy warte utrwalenia metodą historii mówionej, co następnie podsunęło pomysł opublikowania przeprowadzonych wywiadów. Książka *Martin Černohorský: Studenti v centru pozornosti*, wydana zostanie z okazji setnych urodzin wybitnego profesora fizyki, pierwszego rektora Uniwersytetu Śląskiego Opawie, dzięki której nawiązana została ważna czesko-polska współpraca.

Opracowanie spuścizny prof. Walerego Goetla (1889-1972) – problem czy wyzwanie?

Joanna Laskosz (AN PAN i PAU)

Archiwum osobiste prof. Walerego Goetla (1889-1972), liczące prawie 25 m.b. akt i ok. 900 j.a. jest jednym z największych w zasobie Archiwum Nauki. Bogata i różnorodna

spuścizna tymczasowo zgrupowana w czterech częściach zakupionych (1975 i 1986), a częściowo również ofiarowanych przez rodzinę i aż do chwili obecnej przez bliskich uczonego uzupełniana, zawierająca m.in. materiały biograficzne, rodzinne, działalności twórcy, warsztatowe, a wśród nich unikatowe zbiory ok. 7,5 tys. fotografii i klisz szklanych, trzystu pocztówek, kilkuset map, dyplomy, odznaczenia i medale, obszerna korespondencja, nadbitki artykułów (ok. 3 tys.), żeby wymienić najważniejsze, stanowi nie lada wyzwanie dla archiwisty. Tak dużej spuścizny nie sposób opracować bez konkretnego planu i zespołu archiwistów, którzy wspólnie i systematycznie, pod okiem kierownika zespołu dążyliby do nadania jej ostatecznego kształtu. W trakcie wystąpienia zostaną zaprezentowane wybrane problemy związane z porządkowaniem i opracowaniem spuścizny.